

Lector, Universitatea Tehnică a Moldovei, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice. Doctorandă, Școala doctorală Științe Umaniste, Universitatea de Stat din Moldova. Domenii de preocupare: arta decorativă, design vestimentar, grafica.

Tatiana BUJOREAN

PRODUCEREA PIESELOR VESTIMENTARE ÎN CHIȘINĂUL POSTBELIC

Aspectul vestimentar a fost analizat de istorici, etnologi și culturologi de regulă cu referire la localitățile din mediul rural. În pofida apariției unor lucrări importante la această temă, vestimentația populației din orașul Chișinău rămâne încă insuficient cercetată. [1, p. 135-162]. Anume acest hiatus ne-am propus să-l acoperim în cercetarea noastră bazată în mare parte pe studiul unei categorii importante de dosare arhivistice, corelate cu rezultatele cercetărilor de teren, datele și observațiile autorului însoțite de interviuri, a căror utilitate este indiscutabilă.

Informatorii intervievați ne-au pus la dispoziție material edificator în acest sens. În primele decenii de după cel de-al doilea Război Mondial, producția vestimentară a urmărit scopul de a acoperi cât mai rapid necesitățile populației. Și dacă la Paris, în anul 1947, celebrul designer de modă Christian Dior lansează prima colecție intitulată „New Look”, întruchiparea eleganței și feminității de care au fost lip-

site doamnele pe timpul conflagrației, în marile orașe din spațiul ex-sovietic, inclusiv în Chișinău, în primele decenii postbelice situația este cu totul alta. Moda occidentală, prezentată ca „patrimoniu” al capitalismului, este văzută ca o amenințare pentru tânăra cultură sovietică.

Estetica perioadei cercetate de autor este definită de realismul socialist și presupune haine confecționate din materiale simple, accesibile, croite după modele similare cu rolul de a „înveșmânta” rapid majoritatea populației. Un loc aparte a fost rezervat doctrinei autorităților centrale și locale de „a elibera” femeile de munca în gospodărie, de necesitatea de a coase, broda sau țese în timpul tradiționalelor șezători, întrucât piesele vestimentare urmau să fie produse centralizat în ateliere și fabrici, să fie comercializate prin magazine ambulante. În acest raționament, prin renunțarea la vestimentația tradițională în folosul celei industriale, produse în serie, este evidentă încercarea de a elimina hotarele dintre mediul urban și cel

rural pentru urbanizarea treptată a satelor.

Urmând această viziune de renunțare la costumul tradițional în favoarea vestimentației de tip urban în perioada postbelică, cele mai importante organizații de profil au fost concentrate în Chișinău, unde a existat o tradiție în acest sens încă în perioada interbelică, când în oraș funcționau ateliere de producere a pieselor vestimentare și accesoriilor [2, p. 140-143], activau modiste (croitorese), care urmau tendințele modei și propuneau clienților articole vestimentare în pas cu moda marilor orașe europene [3, p. 149-154]. Tot aici activau meșteri care confecționau corsete, pălării de diferite tipuri pentru femei și bărbați.

În Chișinăul postbelic, atelierele și fabricile erau subordonate Consiliului industriei moldovenești, îndeplinind diferite comenzi de stat în domeniul producerii vestimentației. Precizăm că pentru perioada 1945–1960 a fost utilizat termenul „artel”, cunoscut în baza dosarelor de arhivă. Aceste uniuni meșteșugărești erau parțial scutite de impozite, condiția principală pentru activitatea lor fiind prețul produselor sau serviciilor prestate care nu trebuia să depășească cu mai mult de 10-13% prețurile oferite de stat la produse și servicii similare [4, p. 83-85]. În 1956, N. Hrușciiov a dispus ca până în anul 1960 toate artelurile să fie transmise în subordinea statului, după care în RSSM atelierele mari au fost reorganizate pentru optimizarea artelurilor existente anterior, eficientizarea lucrului în domeniul deservirii populației, pornind de la necesitatea specializării în executarea anumitor operațiuni și segmente înguste de activitate [5, f. 9-10].

Având în vedere complexitatea operațiilor tehnologice de realizare a pieselor, indus-

tria vestimentară din RSSM s-a axat din start pe relansarea și eficiența unor arteluri mici și ateliere medii, concentrate preponderent în Chișinău, Bălți, Soroca, Tiraspol, Cahul ș.a., fiind constatată lipsa unor fabrici mari de confecții care ar integra majoritatea operațiilor tehnologice de producere a pieselor vestimentare [6, f. 8]. Totodată, fiecare atelier era orientat spre realizarea integrală a operațiilor de confecționare a pieselor vestimentare, lucrătorii fiind inițiați în mai multe procedee tehnologice. Potrivit datelor de arhivă, la Chișinău, în iulie 1945, își începe activitatea artelul de producere „28 iunie”, cu sectoare specializate în prelucrarea blănurilor și a pieilor, confecționarea pieselor vestimentare din aceste materii prime, producerea vestimentației pentru diferite categorii de vârstă (paltoane, bluze, costume, pantaloni, chipiuri etc.). Acest atelier avea secții aparte și meșteri care lucrau în domeniul producerii vestimentației de larg consum, secții de croitorie, precum și specialiști în sfera coaserei hainelor după comenzi individuale [7].

Confecționarea acoperămintelor pentru cap și coaserea pieselor vestimentare la comandă individuală a devenit specializarea artelului „8 Martie” din Chișinău. La 1 ianuarie 1945 acesta avea 130 de lucrători dintre care 92 erau meșteri [8, f. 2]. În anul 1950 aici lucrau 190 de profesioniști care pe lângă producerea unui sortiment variat de piese vestimentare deserveau populația în materie de restaurare a lor, în acest sens organizându-se cumpărarea centralizată de la populație a hainelor pentru reparație [9, f. 105]. De altfel, în 1947, pentru atelierul „8 Martie” au fost preconizate 20 mii ruble suplimentare pentru procurarea utilajului necesar funcționării atelierului de modă,

cel de-al doilea atelier fiind deschis tot în anul 1947 în orașul Tighina (Bender).

Tot la Chișinău, pe str. Irinopolskaya, 26, în luna mai 1945, a fost fondat artelul „Krupskaya”, cu sectoare specializate de croitorie. O noutate pentru artel a fost specializarea a cinci meșteri în vopsirea țesăturilor, adică în pictarea artistică a materialelor textile, în 1950 fiind vopsite și pregătite pentru producere cca 653 m.p. de țesătură pictată. În artelul „Octombrie” se produceau articole vestimentare de toate tipurile pentru femei, bărbați și copii [10, f. 245].

În artelul „1 Mai” activau 45 de specialiști, dintre care 30 de meșteri care se ocupau de reparația și confecționarea pieselor vestimentare și a încălțămintei [11, f. 9]. În 1950, a fost fondat un atelier specializat, având misiunea de a produce piese de tricotaj, articole artistice, marame/batiste de lână, inclusiv batiste și basmale pictate [12, f. 163].

Tot la Chișinău, în anul 1947, a fost deschis un atelier de modă, în care se confecționau articole vestimentare conform solicitărilor populației și după tendințele modei sovietice. De-a lungul timpului, acest atelier a suferit mai multe modificări de statut și în denumire, în esență devenind instituția principală responsabilă de elaborarea noilor modele vestimentare și promovarea lor în rândul populației orașenești. De altfel, în perioada sovietică Casele de Modele Republicane erau subordonate Casei Unionale de Modele de la Moscova și erau responsabile de propagarea pe scară largă a conceptelor socialiste în materie de vestimentație. Unul dintre informatorii intervievați își amintește că „Peste tot, în republicile care făceau parte din URSS, se creează Case de Modele care proiectează colecții vestimentare experimenta-

le din materiale textile și tricotate etc.” [13]. Cu referire la anul 1955, în special la funcționarea Casei Republicane de Modele din Chișinău, presa timpului ne informează că „Pe prospectul Lenin din orașul Chișinău nu demult s-a deschis Casa de Modele. Aici se creează modele originale de haine bărbățești și femeiești pentru locuitorimea [locuitorii] de toate vârstele din Moldova” [14]. Casa de Modele din Chișinău (denumită astfel începând cu anul 1957 [15]) era o organizație de proporții reduse din RSSM, cu angajați recrutați din rândurile proiectanților și tehnicienilor. Se elaborau colecții vestimentare nu prea mari, corelate cu tendințele modei postbelice [16]. La sfârșitul anilor 1950 conducător artistic principal al Casei de Mode din Chișinău era L. Ignatova, care specifică moda și gustul ar fi expresia esteticii naționale [17]. La Casa de Modele activau pictorii-modelieri Lyuba Dobrovol'skaya, E. M. Korolik, inginerii Nadezhda Miletina (șefa secției de producere) și A. A. Lavrionova, tehnologul Ekaterina Kharitonova, meșterul M. S. Stratulat [18]. Majoritatea specialiștilor (N. Gorshenyova, I. Kamin, V. Sirotinskaya, E. Yevdokimova, G. Gnezdovskaya, E. Ivanova) și-au făcut studiile la Institutul de Textile din Moscova [13]. Practica de repartizare a specialiștilor în regiunile sovietice, aplicată în URSS, a avut un rol esențial în transmiterea și generalizarea experienței profesionale obținute în instituțiile unionale de învățământ superior direcționate pe programe educaționale orientate, mai curând, spre industrie decât spre artă. Este perioada când la Casa de Mode din Chișinău Tamara Patiyevskaya lucrează asupra modelelor în stil național: rochii cu ornament, costume, cămăși, publicând și o

serie de articole dedicate modei pentru revista *Femeia Moldovei* [19, p. 22]. Tot aici activează Inga Osipova, absolventa Institutului de Artă Aplicată din Moscova, Zhenya Ivanova, absolventa Tehnicumului (Colegiului) Industrii Ușoare din Kiev, Ana Danilova, croitoreasa-Maria Yushkevich, modelierul-constructor Vladimir Zelinskiy [20, p. 16].

Potrivit surselor, în anul 1962, Casa de Modele se afla pe prospectul Lenin, colț cu strada Bulgară. Avea „... vitrine mari, luminoase, zeci de manechine, costume de dame și pentru bărbați, haine de zi, de seară”, de asemenea era dotată cu sală de demonstrare, un spațiu organizat cu scopul de a promova identitatea propriilor produse [20, p. 16]. Consumatorul din Chișinău avea posibilitatea achiziționării unor modele de îmbrăcăminte care să constituie argumente puternice în satisfacerea gustului său estetic. Precizăm că în anul 1962 în URSS erau 36 de Case de Modele [21, p. 14].

Odată cu centralizarea producției modelele vestimentare erau coordonate la nivel local, regional și unional, mai ales piesele de port național scenic care erau folosite de diferite colective artistice și de dansatori pentru promovarea imaginii republicii, astfel creându-se un model stilizat de costum național, unul sintetic, artificial. Colectivele de artiști obișnuiau să poarte costume generalizate, cu caracter eclectic, în care erau îmbinate elemente de port ale altor popoare. Spre exemplu, corul colegiului de comerț din Chișinău a adoptat un costum național scenic format din cămașă de culoare albă cu guler ștei brodat, cu mâneca bufantă cu lungime medie, asortată cu fusta de culoare roșie încrețită în talie decorată la poale cu trei benzi din panglici de culoare verde [22].

La evoluția acestui tip de vestimentație au contribuit colectivele de artiști care participa la Festivalurile internaționale ale perioadei și care purtau costume în stil național proiectate la nivel de stat. Ca exemplu, cel de-al IV-lea Festival Mondial al Tineretului și Studenților, care a avut loc la București în anul 1953, a fost însoțit de activități intense de pregătire și de instituire a anumitor protocoale de conduită. România, în contextul acestui festival proiectat de conducerea de la Moscova, a găzduit circa 30000 de tineri care au evoluat timp de o săptămână pe scenele de la București. Evenimentele au fost reflectate intens în presa de la Chișinău, inclusiv plasând accentul pe laureații festivalului – Ansamblului de dansuri populare al RSSM [23].

În aceeași ordine de idei se înscriu și pregătirile pentru Festivalul Mondial de Tineret, care s-a desfășurat la Moscova, în perioada 28 iulie – 11 august 1957, fiind elaborate o serie de directive în scopul de a eficientiza și monitoriza producerea costumelor naționale moldovenești pentru delegația din partea RSSM [24]. Pentru participanții la Festival, Fabrica de articole meșteșugărești și artistice din Chișinău „Promhudojnik” (întemeiată în anul 1955) a realizat 1500 de costume naționale confecționate din lână naturală și inspirate din piese autentice aflate în custodia Muzeului Ținutului Natal (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău), astfel fiind soluționate aspectele ce țin de stilizarea costumelor și a broderiei artistice [25, p. 155-162].

De asemenea, pentru Festivalul Mondial al Tineretului din 1957, Casa de Modele din Chișinău elaborat mai multe ținute vestimentare noi. O parte din această colecție a fost iden-

tificată în paginile revistei *Femeia Moldovei*, modelele fiind semnate de T. Patievscia [26]. La 15-21 iulie 1962, la Moscova, a avut loc o expoziție unională de haine, tricotaje și încălțăminte cu participarea tuturor Caselor de Modă din URSS. Cele mai practice și mai elegante au fost recunoscute modelele prezentate de Casele de Mode din Tașkent, Riga și Chișinău. Mulți lucrători au fost menționați cu medalii și diplome [20, p. 16]. Casa de Modele din Chișinău a prezentat la această expoziție 56 de modele care cuprindeau 11 teme [20, p. 16].

Având în vedere mecanismul de organizare a funcționării artelurilor și atelierelor examinate în articol, concluzionăm că schițele propuse din partea pictorilor modelieri îndeplineau funcții legate de punerea la dispoziția atelierelor specializate a suportului vizual care să ocupe o poziție strategică importantă în lupta concurențială cu moda capitalistă. Demersul vizual, într-o astfel de situație, presupunea un control și o anumită centralizare a deciziilor exercitate de la nivelul organizației exportatoare de idei asupra organizațiilor de exercitare a acestora. Totodată, Casa de modele din RSS Moldovenească a fost doar un element din rețeaua de instituții similare, apărute aproape concomitent, în capitalele republicilor sovietice și în orașele mari de pe teritoriul Rusiei. Asistența oferită de instituție prin extinderea ofertei a contribuit la dezvoltarea sectorului furnizorilor de servicii format din ateliere orientate spre confecționarea hainelor *sur mesure*, de larg consum și a pieselor de costum național.

Referințe bibliografice:

1. Sava, Lucia. *Viața cotidiană în orașul Chișinău la începutul secolului al XX-lea (1900–1918)*.

Chișinău: Pontos, 2010, p. 135-152.

2. Кондратикова, Лилиана. *Деятельность ювелирных мастерских и ателье модной одежды в Молдове в начале века*. În: Материалы международной научной конференции «Пруто-Днепровский регион. Диалог культур» посвященной 650-летию молдавской государственности и 300-летию со дня рождения Антиоха Кантемира, Санкт-Петербург, 2010, p. 140-143.

3. Condraticova, Liliiana. *Ateliere de croitorie și bijuterie în Basarabia interbelică: influențe est- și vest-europene*. În: Arta și tradiția în Europa, Studii de specialitate, Festival internațional, Ediția a VI-a, Iași: Casa Corpului Didactic „Spiru Haret”, p. 149-154.

4. Новиков, И. А. «Артель»: этимология слова и термин в русском дореволюционном законодательстве. În: Томский Государственный Университет. История, Томск: 2009, p. 83-85. <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/327/image/327-083.pdf> (vizitat la:19.06.2020).

5. Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova (AOSPRM). F. 310, inv. 1, d. 469, f. 9-10. Pasporta promarteley Moldpromsoyuza po sostoyaniyu na 1956 g.

6. AOSPRM, F. 3010, inv. 1, d. 5, f. 8.

7. AOSPRM, F. 3010, inv. 1, d. 367.

8. AOSPRM, F. 3010, inv. 1, d. 4, f. 2.

9. AOSPRM, F. 3010, inv. 1, d. 71, f. 105.

10. AOSPRM, F. 3010, inv. 1, d. 50, f. 245.

11. AOSPRM, F. 3010, inv. 1, d. 4, f. 9.

12. AOSPRM, F. 3010, inv. 1, d. 71, f. 163.

13. Arhiva personală a informatorului.

14. Femeia Moldovei. Revista social-politică și artistic-literară. Chișinău, 1955, nr. 2.

15. Femeia Moldovei. Chișinău, 1957, nr. 11.

16. Arhiva personală a informatorului.

17. Femeia Moldovei. Chișinău, 1959, nr. 3.

18. Femeia Moldovei. Chișinău, 1955, nr. 2.

19. *Câteva sfaturi pentru femeile corpolente*. În: Femeia Moldovei. Chișinău, 1960, nr. 7, p. 22.

20. Ruzhine, L. *De la schiță la model*. În: Fe-

meia Moldovei. Chișinău, 1962, nr. 9, p. 16.

21.: Zakharova, Larissa. S'habiller à la soviétique. La mode et le dégel en URSS, CNRS EDITIONS, Paris, 2011, p. 14.

22.: Femeia Moldovei. Chișinău, 1959, nr. 7.

23.: Femeia Moldovei, Chișinău, 1953.

24.: AOSPRM. F. 3010, inv. 1, d. 597, 116 f.

Materialy po podgotovke k Vsemirnomu festivalu 1957 g.

25.: Condraticova, Liliana; Bujorean, Tati-

tiana. *Confecționarea costumelor naționale și a accesoriilor pentru Festivalul Mondial de Tineret (Moscova, 1957) în cadrul atelierului „Promhudojnik” din Chișinău.* În: Arta. Seria arte vizuale. Chișinău, 2019, p. 155-162.

26.: Femeia Moldovei. Chișinău, 1957, nr. 5.

Producerea pieselor vestimentare în Chișinăul postbelic

Rezumat. Autorul articolului vine cu informații noi selectate din sursele de arhivă și cercetările în teren cu referire la portul vestimentar al populației din Chișinău în primele decenii postbelice. Piesele vestimentare ale acestor vremuri aveau elementarul rol de a „îmbrăca” majoritatea populației pentru a deveni o masă identic înveșmântată. În Chișinău erau concentrate cele mai multe ateliere de confecționare a pieselor vestimentare, tradiție binecunoscută încă în perioada interbelică, activau modiste (croitorese), urmând tendințele modei și propunând clienților piese în vogă, din 1947 se deschide prima Casă de modă din republică. Atelierele și fabricile erau subordonate Consiliului industriei moldovenești, îndeplinind diferite comenzi de stat în domeniul producerii vestimentației. În cadrul unor ateliere specializate se produceau piese de port popular, stilizate, pentru a reprezenta un costum național sintetic, impus de către autorități populației din RSS Moldovenească. În acest context, Casa de modele din RSS Moldovenească a fost doar un element din rețeaua de instituții similare, apărute aproape concomitent, în capitalele republicilor sovietice și în orașele mari de pe teritoriul Rusiei. Asistența oferită de instituție prin extinderea ofertei a contribuit la dezvoltarea sectorului furnizorilor de servicii format din ateliere orientate spre confecționarea hainelor *sur mesure* și a pieselor de costum național.

Cuvinte-cheie: Chișinău, vestimentație, atelier, populație, tendințe artistice, costum popular.

Production of clothing in post-war Chisinau

Summary. The author of the article comes with new information selected from archive sources and field research with reference to the clothing of the population of Chisinau in the first postwar decades. The garments from these times had the elementary role of „dressing” the majority of the population in order for them to become an identically dressed mass. In Chisinau were concentrated most garment workshops, a tradition well known in the interwar period, where tailors were working, following fashion trends and offering customers fashionable pieces. In 1947 opens the first fashion house in the republic. The workshops and factories were subordinated to the Moldovan Industry Council, fulfilling various state orders in the field of clothing production. In specialized workshops, stylized folk costumes were produced to represent a synthetic national costume, imposed by the authorities on the population of the Moldovan SSR. In this context, the Moldovan SSR Clothing House was just one element of the network of similar institutions, which appeared almost simultaneously in the capitals of the Soviet republics and in large cities on Russian territory. The assistance provided by the institution by expanding the offer has contributed to the development of the service providers sector consisting of workshops aimed at making custom-made clothes and national costume pieces.

Keywords: Chisinau, clothing, workshop, population, artistic trends, folk costume.